

ЕНЕРГЕТИЧНА СФЕРА: КУДИ ПРЯМУЄМО

Попередні роки виявилися непростими для української енергетики та пов'язаних з нею секторів економіки. Та, незважаючи на низку проблем, Україна у 2016 р. змогла досягти чималих успіхів у реформуванні енергетичного сектору відповідно до взятих на себе зобов'язань при приєднанні до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

ПРИРОДНИЙ ГАЗ

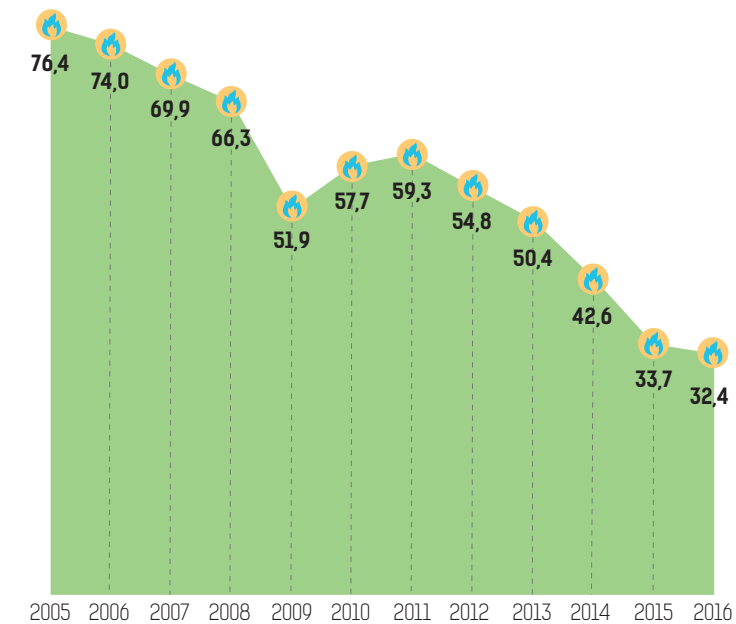
У 2016 р. газовий ринок України продовжив динамічно розвиватися, поступово інтегруючись у єдиний європейський.

Ключовою подією минулого року стала відмова країни від закупівель природного газу у Російській Федерації. Зазначимо, що 25.11.2016 р. вивнівся рік, як НАК «Нафтогаз України» припинила закупівлі природного газу у сусідній країні, що сприяло усуненню газової залежності України від країни-агресора.

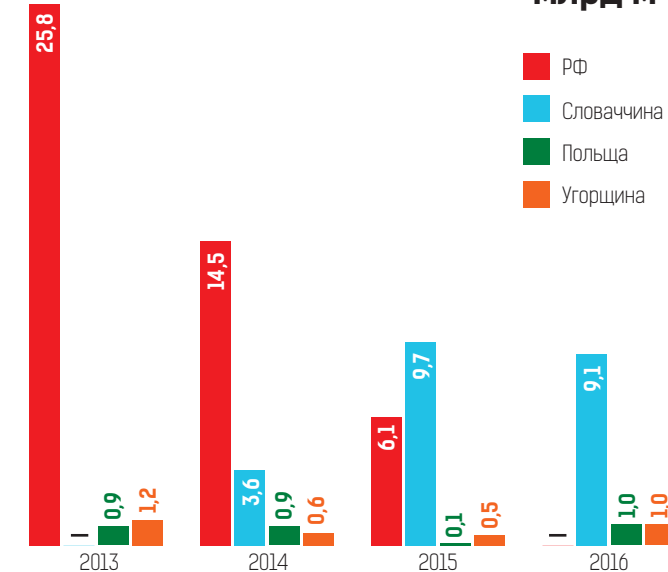
Водночас НАК «Нафтогаз України» намагалася підписати додаткову угоду до контракту 2009 р. з ПАТ «Газпром» з метою врегулювання можливих поставок природного газу на період опалювального сезону 2016 — 2017 рр. Зі свого боку, Україна наполягала на припиненні поставок російського газу до самопроголошених республік ДНР і ЛНР (на ці території у 2016 р. ПАТ «Газпром» поставила 2,39 млрд м³ природного газу) та вирішенні питання щодо штрафів, які АМКУ було накладено на російську компанію (загальна сума стягнень становить 172 млрд грн), а Росія — на здійсненні експорту природного газу лише за передплатою. Однак домогтися домовленостей так і не вдалося.

Імпорт блакитного палива здійснювався виключно із західного напрямку — зі Словаччини, Польщі та Угорщини, обсяг якого становив 11,078 млрд м³. Загальний обсяг імпорту природного газу у 2016 р. зменшився на 32,7 % порівняно з 2015 р.

Споживання природного газу, млрд м³

Імпортні поставки природного газу у 2013 – 2016 рр. за постачальниками, млрд м³

Минулий рік свідчить про скорочення загального рівня споживання ресурсу — на 4,1 % (до 32,361 млрд м³), що спричинено: втратою частини територій внаслідок військових дій, що призвело до падіння промислового виробництва; підвищенням цін на природний газ; запровадженням заходів із його заміщення та енергоефективності. Найбільше скорочення споживання зафіксувала промисловість — 15,9 %, у той час як населення та бюджетні організації навпаки підвищили його рівень на 2,3 %. Скорочення споживання ресурсу має відбуватися з урахуванням технологічної перебудови економіки, надаючи пріоритет стимулюванню розвитку високотехнологічного виробництва на протиположні сприяння розвитку енергоємних галузей.

Значних успіхів країна досягла в активізації співробітництва з найбільшими газовими трейдерами ЄС. 24.11.2016 р. укладено три договори на транспортування та зберігання природного газу в українських ПСГ (з Engie, DufEnergy Trading SA та TrailStone Energy LLC), підписання яких дає змогу компаніям самостійно постачати газ в Україну з можливістю подальших прямих продажів українським трейдерам і споживачам, а у довгостроковій перспективі дає «зелене світло» до перетворення ПСГ у Західному регіоні країни на один із європейських газових хабів, що вплине на підвищення енергетичної безпеки і України, і Європи.

Обсяг транзиту природного газу територією України збільшився на 22,5 % і становив 82,2 млрд м³, що засвідчило надійність вітчизняної ГТС попри негативну інформаційну кампанію, яка проводиться російською стороною.

Також було продовжено процес лібералізації газового ринку, що був розпочатий наприкінці 2015 р. Зокрема, після набрання чинно-

сті Законом України «Про ринок природного газу» купівлею імпортного палива активно зайнялися українські приватні компанії. Так, імпорт природного газу НАК «Нафтогаз України» у 2016 р. становив 8,2 млрд м³ (73,9 % загального обсягу), інші компанії імпортували 2,9 млрд м³ (26,1 % загального обсягу). Це свідчить про результати реформи, яка має на меті зробити ринок природного газу більш відкритим та конкурентоспроможним.

На жаль, у частині підвищення рівня власного видобутку 2016 р. не приніс очікуваного результату. Попри зниження для приватних компаній з 01.01.2016 р. рентних ставок з 55 до 29 % та з 28 до 14 % (залежно від глибини свердловини), зростання становило лише 0,5 % (19,987 млрд м³) порівняно з 2015 р. Слід зазначити, що робилася спроба зменшити податкове навантаження на газодобувні компанії. Зокрема, у листопаді 2016 р. було зареєстровано два законопроекти, пов'язані зі зниженням рентної плати на видобуток природного газу до 12 %, але комітет Верховної Ради України з питань податкової та митної політики відхилив такі пропозиції. Також проблемою видобувних компаній є відсутність нових ліцензійних площ.

ВУГІЛЛЯ

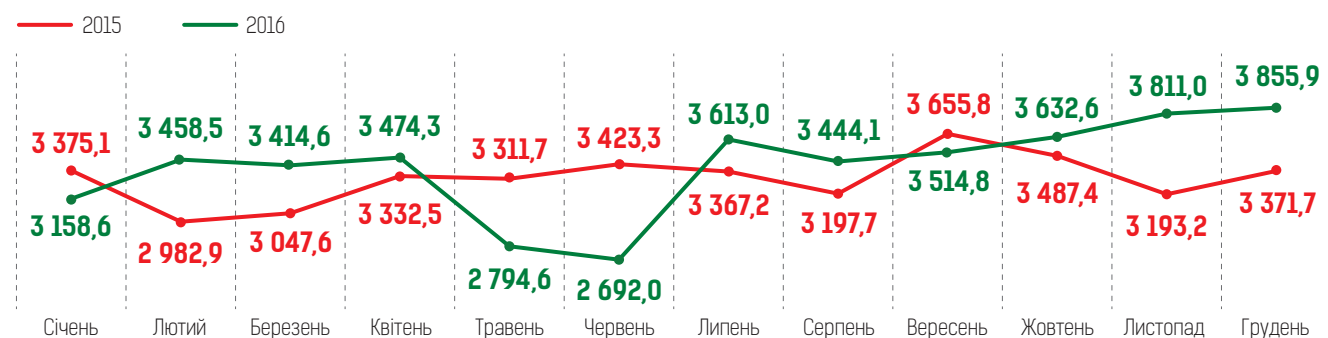
З початком військових дій на сході країни у 2014 р., які призвели до руйнування інфраструктури, пошкодження та знищення значної частини шахтного фонду, робота вітчизняного вугільного сектору перебуває у критичному стані, і 2016 р. не став виключенням навіть при збільшенні на 2,8 % (до 40,864 млн т) рівня видобутку вугілля.

Протягом останніх трьох років країна відчуває значний дефіцит енергетичного вугілля (антрациту), видобуток якого сконцентрований у районах, підконтрольних бойовикам. Це призвело до необхідності нарощувати імпорт вугілля, тим самим створюючи нову залежність для України — вугільну. У 2016 р. Україна імпортувала 15,648 млн т вугілля на суму 1,467 млрд дол.

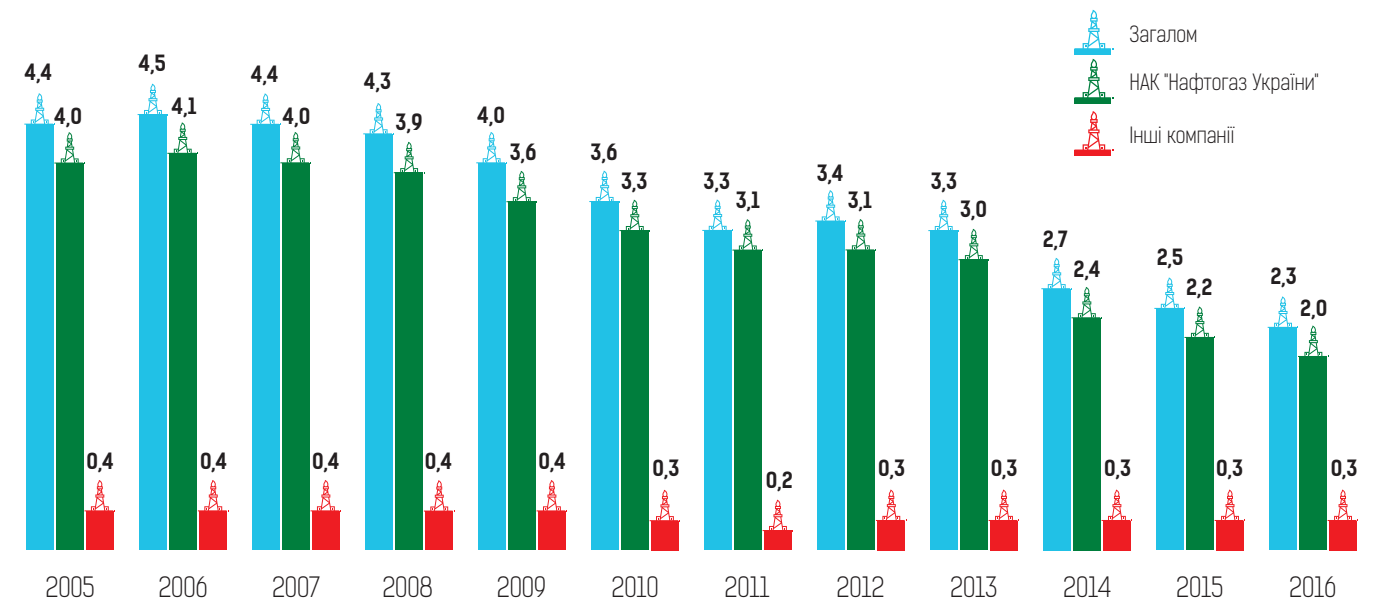
3 березня 2016 р. НКРЕКП затверджено методику розрахунку оптової ринкової ціни електричної енергії, де вартість вугілля формується на основі ціни (індекс API2) на біржових торгах у Роттердамі (Нідерланди) плюс вартість транспортування вугілля на внутрішній ринок. Передбачалося, що затвердження такої методики сприятиме усуненню ручного регулювання цін, що забезпечить диверсифікацію поставок антрацитових марок вугілля, тим самим знизивши залежність від його поставок з невідконтрольних Україні територій; позбавить Україну проблем з накопичення необхідної кількості вугілля для проходження опалювального сезону. Проте досягти поставленої мети не вдалося, оскільки Україна й надалі продовжує закуповувати вугілля в окремих районах Донецької та Луганської областей, свідченням чого стала вугільна блокада на початку 2017 р.

Уже сьогодні країні слід замислитися про формування запасів вугілля на складах ТЕС та ТЕЦ, укладаючи міжнародні контракти на імпорт цього

Видобуток вугілля у 2015 – 2016 рр., млн т

Видобуток нафти та газового конденсату в Україні, млн т

го палива, а також переводячи енергоблоки ТЕС на вугілля газової групи. З цього питання у 2016 р. відбулися перші зрушення. Йдеться про енергоблоки № 2 та № 5 Зміївської ТЕС (ПАТ «Центр-енерго»), введення в експлуатацію на газовій групі яких планується у вересні 2017 р. (енергоблок № 2) та жовтні 2017 р. (енергоблок № 5).

НАФТА ТА НАФТОПРОДУКТИ

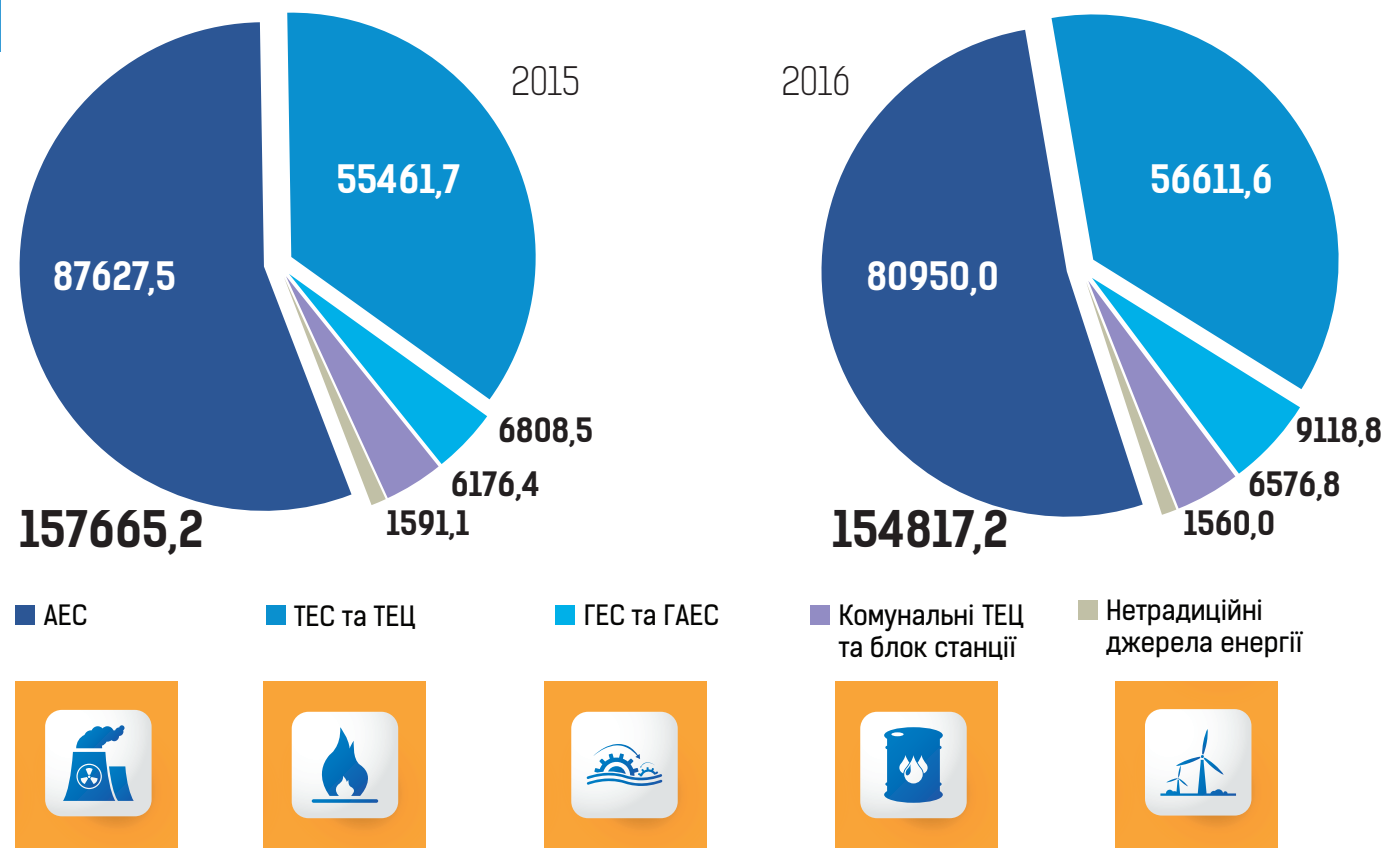
Скорочення обсягів видобутку нафти та залежність від імпорту нафтопродуктів стали основними негативними результатами роботи ринку нафти та нафтопродуктів у 2016 р. Минулого року Україна скоротила обсяг видобутку нафти і газового конденсату до 2,237 млн т (на 7,5 % порівняно з 2015 р.), у тому числі нафти — 1,596,7 млн т (на 9,8 % порівняно з 2015 р.). До таких результатів призвів незадовільний стан корпоративного управління найбільшої компанії — видобувача нафти ПАТ «Укрнафта», а саме неналежний рівень інвестування в обслуговування, модернізацію обладнання та буріння нових свердловин, виснаження запасів та низький рівень інвестицій у розвідку та видобуток.

Водночас у 2017 р. ситуація може дещо покращитися, оскільки з 01.01.2017 р. зменшено ставки рентної плати за користування надрами для видобування нафти. Передбачається, що зниження рентної плати у короткостроковій перспективі дасть змогу зупинити падіння видобутку нафти, а в середньостроковій — забезпечити зростання.

Оскільки Україна не забезпечена необхідною кількістю нафтопродуктів власного виробництва, країна вимушена здійснювати їх імпорт, частка якого сягає 80%. Водночас минулого року відбулися очевидні позитивні зміни, забезпечені українськими виробниками нафтопродуктів — Шебелинським ГПЗ та Кременчуцьким НПЗ, у частині поетапного переходу на випуск бензинів та дизельного палива стандарту Євро-4 та Євро-5. Перехід на випуск продукції з високими якісними показниками дасть змогу надалі значно розширити ринок збуту.

Уже третій рік поспіль країна стає свідком падіння попиту на нафтопродукти. За даними Держстату, сумарне споживання палива в Україні у 2016 р. становило 6,78 млн т, що на 117 тис т (1,7 %) менше порівняно з 2015 р. Серед причин — втрата Криму і частини територій на сході країни, а також падіння рівня платоспроможності населення.

Виробництво електроенергії, млн • кВт/год

ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЯ

Для сектору електроенергетики минулий рік порівняно з 2015 р. був відносно стабільним, хоча й було зафіксовано незначне скорочення генерації електроенергії та споживання на рівні 1,8 % (до 154,817 млрд кВт • год) та 0,8 % (до 149,346 млрд кВт • год) відповідно.

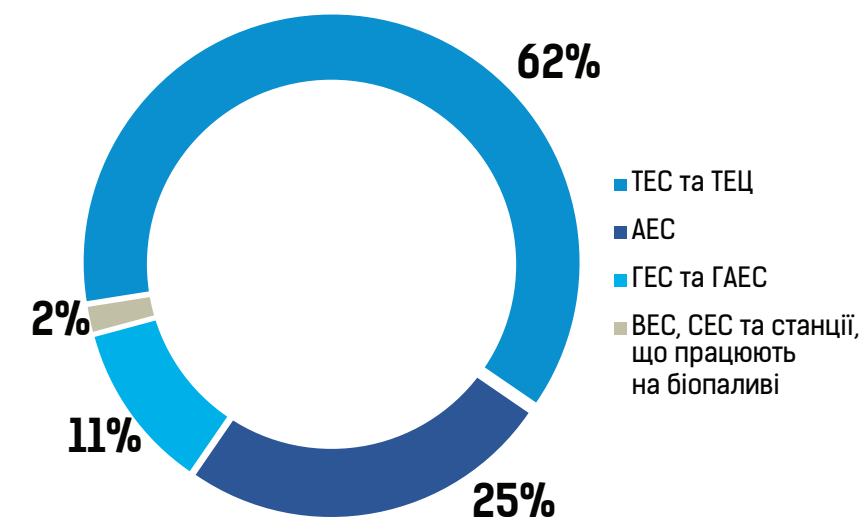
Одним із здобутків 2016 р. у секторі електроенергетики стало зниження частки закупівель свіжого ядерного палива у російської компанії ВАТ «ТВЕЛ» (до 69,27 %). Передбачається, що Україна й надалі згоратиме співпрацю з компанією, але оскільки технологією виробництва тепловиділяючих збірок для реакторів типу ВВЕР володіють тільки ВАТ «ТВЕЛ» і Westinghouse, співпраця з першою щодо постачання свіжого ядерного палива продовжиться. На сьогодні з метою диверсифікації джерел постачання такого палива для АЕС України на енергоблоках ЮУАЕС і ЗАЕС експлуатується паливо компанії Westinghouse, частка якого у загальних закупівлях (у вартісному вимірі) у 2016 р. сягнула майже 30 %.

Для гідроенергетики минулий рік виявився вдалим. Зокрема, ГЕС порівняно з 2015 р. збільшили генерацію електроенергії на 43 %. А з метою підви-

щення ефективності використання енергії води у виробництві електроенергії, а з тим і рівня стабільності роботи ОЕС України у липні 2016 р., було прийнято Програму розвитку гідроенергетики на період до 2026 р., реалізація якої має сприяти підвищенню частки гідроенергетики у загальній структурі виробництва електроенергії до 15,5 % (у 2016 р. частка становила 5,9 %).

З точки зору забезпечення екологічності виробництва електроенергії для України вкрай важливим залишається розвиток відновлювальної енергетики. За результатами 2016 р. в Україні було введено в експлуатацію 120,6 МВт нових потужностей об'єктів, що генерують «зелену» електроенергію та працюють за «зеленим» тарифом. Проте попри збільшення рівня потужностей частка виробництва електроенергії з відновлюваних джерел залишилася на рівні 2015 р. — 1 %.

Структура генеруючих потужностей у 2016р., %

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

З початком військової агресії на сході України було взято чіткий курс на здобуття енергетичної незалежності. Серед основних завдань стала боротьба з неефективним споживанням енергоресурсів та бідністю населення у спосіб підвищення рівня енергоефективності та енергозбереження. З цією метою в країні вже третій рік поспіль діє програма «теплих» кредитів — безповоротна грошова державна допомога населенню. Так, у 2016 р. уряд виплатив населенню і ОСББ 844 млн грн компенсації частини суми кредитів для реалізації заходів з підвищення енергоефективності житла. Усього з початку дії програми уряд відшкодував 1 150 млн грн, які було спрямовано на «негазові» котли — 81 млн грн, придбання енергоефективних матеріалів — 1 038 млн грн, ОСББ і ЖБК — 28,3 млн грн.

Позитивним результатом 2016 р. стало схвалення 13 липня Концепції впровадження механізму стабільного фінансування заходів з енергоефективності (створення Фонду енергоефективності). Загальний принцип роботи Фонду полягає у наданні коштів для компенсації витрат на термомодернізацію будівель за затвердженими проектами. Розмір компенсації залежатиме від зміни класу енергоефективності будівлі: що він вищий за шкалою енергоефективності, то більшою буде фінансова допомога. Максимальний розмір компенсації — 50 % від суми витрат.

Крім того, Україна отримує підтримку від низки міжнародних організацій. Одним із прикладів є ініціатива ЄБРР — IQ Energy, що є додатковим джерелом фінансування впровадження заходів з енергоефективності в житловому секторі України з урахуванням європейських стандартів.

ОСНОВНІ СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ

Попри низку позитивних подій, які відбулися у 2016 р. в енергетичному секторі України, державі не варто зупинятися на досягнутому. Пріоритетами на 2017 р. мають стати політика у сфері енергоефективності та енергозбереження поряд з розвитком і традиційного сектору енергетики, і альтернативних джерел енергії.

До першочергових завдань на 2017 р. слід віднести, по-перше, прийняття законів «Про ринок електричної енергії України», «Про енергетичну ефективність будівель», «Про комерційний облік комунальних послуг». По-друге, затвердження оновленої Енергетичної стратегії України до 2035 р.: безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність (проект якої було розглянуто 14.12.2016 р. на засіданні Керівного комітету з питань координації роботи з підготовки проекту оновленої Енергетичної стратегії України до 2035 р). По-третє, гарантування енергетичної незалежності України у спосіб створення стратегічного запасу вугілля з урахуванням потреб теплової генерації, природного газу на базі вітчизняних ПСГ. По-четверте, становлення конкурентного середовища на базі ліберальних цінностей, ринкового ціноутворення поряд з ефективним державним регулюванням.

Водночас Україна повинна орієнтуватися не лише на пріоритети сьогодні, а й діяти на випередження.

Катерина МАРКЕВИЧ,
Центр Разумкова